

A MENNYASSZONY INA-KULLU-OZORO

A 19. SZÁZADBAN EGY AUTODIDAKTA MAGYAR ETNOLÓGIAI TEREPMUNKÁS
CSALÁDOT ALAPÍT AFRIKÁBAN

Magyar László születése 200. évfordulóján

írta, fordította és összeállította: BIERNACZKY Szilárd

A szombathelyi születésű és Dunaföldváron, a vajdasági Szabadkán, illetve Öttömösön nevelkedett, tevékenykedett, majd Fiumében tanult Magyar László, akinek szellemi öröksége minden bizonnyal a teljes kárpát-medencei magyarság egyetemes kultúrájának részét képezi, beszámolóiban és könyvében ugyan számtalan helyen kárhóztatja a barbár afrikai szokásokat (főleg vallásos elképzeléseikből, hiedelmeikből fakadó, emberéletet nem kímélő élet-gyakorlatukat, vagy az uralkodó főnökök kegyetlenségét, az oktalan törzsi háborúkat), alapvetően igazi európai humanista módjára szemléli az afrikai népeket. Rabszolgáival is minden esetben inkább mint (segítő)társakkal, semmint (rab)szolgákkal bánik. És ha igaz, ő az első magyar, aki afrikai nőt vett feleségül. Öt gyermeke közül kettő maradt életben. Nagyobbik fiáról, akit (apósa meggyilkolása után) Bihéből elmenekülésekor magával visz a part-menti és portugál fennhatóságú Benguelába, Anton Lux osztrák földrajz professzor, alkalmi Afrika-utazó (mellesleg iskolai tanár Kismartonban) nem a könyvében, hanem egy előadásában adott hírt, miszerint 1876-ban (vagyis jóval Magyar László 1864-ben bekövetkezett halálát követően) Luandában találkozott az akkor már talán huszonéves fiatalemberrel.

Amikor tehát a születése (2018. november 13.) kétszáz éves évfordulóján (pontosabban a 2019. novemberig ívelő ML200-év során) Magyar Lászlóra emlékezünk, annak a mind inkább szarba szökni igyekvő magyar hozzájárulásnak a csíráját kell, hogy lássuk meg emblematisz alakjában, amelynek virágba borulását napjainkban követhetjük nyomon, hiszen országunk, mi több, a határon túli magyarság vállalkozó szellemű lányai, fiai is mind szélesebb körben vállalják fel azt, hogy szerepet játszanak, feladatot vállaljanak az afrikai társadalom-építésben, melegséget árasztó kezükkel afrikai barátaink ugyancsak meleg kezét szorítva.

Az itt közreadott összeállítás nem többet és nem kevesebbet kíván felmutatni, minthogy Magyar László életének egyik legsajátosabb eseménye, az afrikai Ozoro hercegnővel való házassága, úgy tűnik – akár Almásy Lászlóhoz hasonlóan, aki utóbb filmhőssé lett –, a világirodalom témájává vált. Tudománytörténeti kérdőjel, hogy miközben Havas Antal

elbeszélő költeményének (1895) adat-leírását minden közlemény szerzője felvette bibliográfiájába, soha senki nem vette a fáradságot, hogy megtekintse, mit is rejlik a címe mögött, mindemellett az utóbb idézett részlet jól mutatja, Magyar László miképpen lép be elsőként magyar nyelven, életének különféle regényes feldolgozásai mellett, a verses elbeszélői irodalomba...

Ana Paula Tavares eredetileg portugál nyelvű és fordításunkban itt közreadott poémája (Ozoro hercegnő és Magyar László szerelmének története) viszont, nem kétséges, előbb-utóbb más európai nyelveken is hozzáférhetővé válik (lásd a másik angolai író, Agualusa jegyzetét), talán éppen a jeles jubileum kapcsán. Vagyis az önerejéből az afrikai népek életét és kultúráját feltáró terepmunkássá, mi több, etnológussá lett Magyar László az angolai költő műve által a világirodalomba is belépett.

A poéma itt közzétett magyarításához kapcsolt dokumentáció viszont a magyar anyanyelvű közönség tájékoztatását igyekszik szolgálni. Lévén, hogy sem Magyarország, sem a Kárpát-medence más országai nem voltak gyarmatosító országok, és így Afrika megismerése tekintetében jelentős hátrányt kénytelenek elviselni akár Portugáliával szemben is. Hiszen ez a legnyugatibb európai ország – az információk végtelen gazdagságát termő több évszázados gyarmatosítási korszakot követően – az ismeretek újabb beáramlását könyvelheti el, ugyanis a portugál nyelvű afrikai országok (Angola, Mozambik, Zöldfoki Köztársaság, Bissau-Guinea, São Tomé és Príncipe, meg persze a nagy létszámú afrikai diaszpóra okán Brazília) kultúrája mind jelentősebb szerepet játszanak az anyaország (és persze Brazília) életében.

E dokumentáció jelentőségét az is aláhúzza, hogy az a nem túl sok afrikai folklór, illetve irodalmi anyag, ami a hazai kultúra véráramába (főleg a második világháborút követően) bekerült, sok esetben nehezen vagy alig értelmezhető a magyar olvasó számára. Vagyis ezúttal, mondhatni, olyan tálalásban kívántuk közreadni Tavares folklórelemekkel átszőtt poémáját, amely nem csak az irodalmi élvezetet, hanem a teljes értékű megértést is lehetővé teszi.

Nem beszélve arról, hogy a Magyar-idézetek hátha felkeltik az érdeklődést, és számosan az egész műre is kíváncsivá válnak, amely egyébként jól olvasható modernizált kiadásban is elérhető (*Magyar László afrikai utazásai*, vál., szerk. és jegyz. Véber Károly, előszó: Krizsán László, 1985, Budapest, Panoráma, 479 old. – Régi Magyar Utazók).

(B. Sz.)

OZORO HERCEGNŐ ÉS A MAGYAR LADISLAU MAGYAR SZERELMÉNEK TÖRTÉNETE

Ana Paula TAVARES

AZ ELSŐ PILLANAT

Hívott az apám, és azt mondta:
te lány, eljött az óra, íme, életed ura
ő lesz, aki fává tesz téged. (1)

ÉVFORDULÓ

A MENNYASSZONY INA-KULLU-OZORO

Siess, Ozoro,
tedd le karkötőidet, és gyűjts tüzet.
Gyűjts nagy tüzet, tüzet, tüzet
amely elégeti az éjszakát és a sót
Készítsd elő a serpenyőket és a szőnyeget
és a titkos illatszeres üvegsét
Ez az ember több ökröt, szövetet és kapát fizetett,
mint amit én tőle kértem
ez az ember átkelt a tengeren,
nem hallottam arról a klánról, amelyhez tartozik,
ez a férfi átkelt a tengeren, és színe mint a szellemeké

Életünk e helynek lángja,
mi elfogy, miközben világít az éjszakában

Ozoro hangja:

apa apa (2)
minden vérrokonom
az új oldalán
a kosár oldalán (3) apa apa
miért kötsz engem egész életre egy emberhez
ha engem még egyetlen szellem birtokol,
ahhoz, ki fel sem fedte magát
az én fonott karkötőm
nem törött el, a saját lényem szálaiból készült
köldökzsinórból, (4)
amit az anyámtól kaptam
az én fonott karkötőm még nem törött el
apa apa
hallgasd az én kis zeneíjam (5) hangját
a fiatal lány dalait
a táncomat, mi éjjel elcsendesül,
még nem jött el számomra az asszonyiség ideje
az idő mely érkezik
oly lassú, mint a vér
amely most már szabályozza a holdakat
nekem
huszonnyolc, huszonnyolc napon belül

A MÁSODIK PILLANAT

Magyar hangja:

Uram

Átszeltem a benti tengereket, és egy kis bárkával

Vardarból leereszkedtem Szalonikába, átélve fantomok küzdelmét.

A hegyek közül, melyiket ismerem, az örök hó bensejét tárta fel, és a hideg miatt bőre megrepedt. A Fekete Tisza mentén születtem, egy forrás közelében. Áthajóztam az óceánon egy hajó belsejében, amelyben szellemek és mindenféle színű lények heverték egyazon bilincsbe verve. (6) Amint ők én is emberi állapotomon rágódtam, és megismertem a vért, a verejtéket és a kétségbeesés könnyeit. Keserűek azok, uram, nagyon keserűek, és nem szolgálnak arra, hogy szomjúságunk csillapítsák. Hónapokon át éltem a magányosság fagyos álmát.

Uram

Kevés álombort hozok a föld belsejéből, és mintha egy magyar játszma stratégiája lenne, egyenes úton vezetem a futót a király házához, uram. Íme, itt vagyok, bemutatkozom, nevem ugyanaz, mint népem neve, Magyar, az utazók, Magyar, a cigányok közül.

Uram

Elhoztam neked lovaimat, és felajánlom tudásomat a búzáról (7), cserébe útmutatókat (8) kérek az új utakhoz, élelmet a karavánoknak, engedélyt belépni a kilombóba (9) és Ozoro, a mindenkinél tökéletesebb kezét. Uram, hagyd, hogy a lázból és fájdalomtól, amit a Kárpátok hegyei közül hoztam magammal, ő gyógyítson ki itt engem. Uram, hagyd, hogy megtanítsa, hogyan legyek részévé e földnek.

A HARMADIK PILLANAT

Idősebb asszonyok kórusa:

Mi voltunk, akik felkészítettük Ozorót, a kerek házban (10)

Sok nap, sok éjszaka a kerek házban

Mi voltunk, akik bekenték mézzel a melleit

a kerek házban

Illatokkal, takulával, (11) öreg füsttel formáztunk egy testet
a kerek házban

Miénk volt az első kiáltás ennyi szépség láttán:

Oh, te lány a kunyhóban, aki ott ülsz, kelj fel,

hogy megszemelelhessünk

A NEGYEDIK PILLANAT

Leányok hangja:

Az én nevem föld, és ezért lassan mozgok, fél fordulat, egy fordulat és még egy fordulat, így aztán az idő rám talál és megteremti önmagát. Ozoro kedvelt leánytársa vagyok a kerek ház idejéből.

A nevem madár, mint a klán neve, amelyhez tartozom Ozoro-val együtt fedeztük fel a tavat és a hold négy arcát Láttam meg én legelőbb természet-övet, (12) amely mintha magába szorítaná földjeinket.

A nevem virág, és én különösen kész vagyok vigyázni arra, hol a lélek nyugszik. Ozoro-val miénk a kisebbik illatszeres üvegben tárolt illat – az titok.

Az én nevem kezdet, az enyém a hely keze és a fonás-szövés, (13) az idősebbek tudománya. Ozoro hercegnőnek én fontam övét gyöngyökből, szoroson, a legszebb övet, túl az időn, Suku (14) egykori lakhelyén talált szemekből. A fonáshoz minden áldott nap hegyi krémeket készítettem. Minden szemet a szűk csomóhoz szorítottam, ahogy az élet minden újszülöttet magába fogad. Ozoro-nak a felföldek legszorosabb övét fontam én.

Az én nevem emlékezet, és az öreg asszonyokkal gyakorolhattuk mindenki szavát

- a vadászokét vadászataikban
- a férfiakét munkájukban
- a nők éneket a mezőkön
- a lányokét sétájukban
- a királynő éneket királynőségében
- a felhők hangját az esőben

A lányok hangja:

Az asszonyok háza

Az elmélkedés háza

Az eső háza

A termények háza

A lányok háza: Föld, Virág, Madár, Kezdet, Emlékezet

Az esővarázsló (15) szava:

Én, aki egybefűztem a felhőket, magamban hagytam azokat leesni
Elhagytam egy gomolygó felhőt, nagy és
Kövér esők törtek ki belőlem.
Kivérzem felhőim utolsó siránkozását, sírok
Osande-hez (16) a tökéletes hercegnőért, kedvencémért.

A fiúk kórusa:

Tegnap óta halljuk az oroszlán (17) ordítását a palánk mögül
És a bölcs öreg szavát a palánkon belül
Tegnap óta nem mozdul az oroszlán a palánk mögül
És hallgatja az öreget szólani, ott hever a palánkon kívül
Tegnap a varázsló új tüzet gyújtott a palánkon belül
És az ősi tűz hamuja szétszállt a palánk mögött
Te előtted, Ozoro, lehelyezzük a gyümölcsös kosarat,
te vagy a mi reménységünk.

Ozoro anyjának szava:

Valaha kedvenc voltam, majd az idő megevett ott belül. Gyermekkel hintettem tele ezt a Bihé-i földet.
Neked, Ozoro, megrendeltem a ruhákat, és magam készítettem a kosarakat, a szőnyegeket. Jártam a küldetés útját.
Szavakat találtam, hogy megértsem a te új nyelvvedet és szokásaidat. A karavánoktól megtanultam a tenger titkait és a történeteket. Rád hagyom most a legrégebb történetet Epanda madárról és Ondjava lúdról (18).

Réges régen a két madár úgy határozott, hogy összefognak, és közös fészket építenek. Ondjava nagyon tiszta állat volt, megmosta és gondozta a tojásait meg a fele fészket. Amikor a fiókák megszülettek, Epanda kicsinyei mindig nagyon piszkosak és csúnyák voltak, Ondjava kicsinyei viszont olyan tiszták, hogy a nap megsokszorozta tollaik ragyogását. Egy nap Epanda elrabolta és elrejtette Ondjava fiókáit, amikor az távol volt, hogy élelmet gyűjtsön. Ondjava sokáig sírt, és miközben a bíróhoz fordult, hogy az megoldja ügyét, gondoskodott a többi gyermekről, megtisztította az egész fészket, és élelmet tárolt a Cacimbo (*a száraz évszak*) (19) idejére. Egy nap Ondjava tiszta gyermekei visszatértek, és a bíró úgy döntött, a fészkek, a gyermekek és a tojások ehhez a madárhoz tartoznak, mert az érdemli meg ezt a helyet, aki törődik vele, és tudja, mit kell érte tenni.

Kórus:

Az érdemli meg ezt a helyet, aki tudja, mit kell érte tenni
Csak a hely tulajdonosa tudja, hogyan kell azt megtisztítani

Magyar László, az idegen szava:

ÉVFORDULÓ

A MENNYASSZONY INA-KULLU-OZORO

Oh, Kedvesem, készítsd elő a legjobb bort
és a szöveteket
e házasságban vezess be engem egy olyan föld
szavaiba, melyeket még nem ismerek
testedet szeretni
hadd legyek a kezdet
Oh, Szerelmem, tiszta tűz lobog bennem,
ezt ajánlom fel neked,
remélem, hogy megoszthatom veled,
megtisztíthatjuk a két fészket
megteremthetjük a két fészket.

A varázslók szava:

Láthatjuk immár a holdat
és a holdban a te sorsodat, Ozoro
megtanulsz újra járni a karavánokkal
arra vagy ítélve, hogy utazz, Ozoro,
gyermekeid az utakon születnek meg
ők maguk lesznek az utak
Lundától
a Nagy Folyóig,
s ha a teknőc nem mászik fel a fákra, Ozoro,
felmászik vele majd valaki odafent!

Ozoro utolsó szava az utazás előtt

A szerelem olyan, mint az élet
A szerelem olyan, mint a hely lángja

Míg elfogy, világít
az éjszakában.

fordította: BIERNACZKY Szilárd

JEGYZETEK

1. *aki fává tesz téged*, azaz: termővé
2. Eredetiben: Tati, Tati – Magyaránál az umbundu szavak: táté = atya, mámé = anya
3. *minden vérrokonom / az új oldalán / a kosár oldalán*, azaz: férfiak és nők
4. az afrikaiaknak számos mágikus szokása kapcsolódik a szülésnél keletkező leváló testdarabokhoz (méhlepény, köldökzsinór, adott esetben magzatburok), amelyeknek megsemmisítése vagy felhasználása rituális körülmények között megy végbe. A méhlepényt egyes helyeken pl. a szülő nő lakhelyénél földdelik el, hogy védje az anyát és gyermekét. A köldökzsinór felhasználása viszont igen sokféle: általában biztosítja a gyermek növekedését,

- védelmet biztosít rontás ellen, kislíúknak pl. láncot fonnak belőle és üveggyöngyöket fűznek rá, más etnikai csoportoknál karkötő készül kislányoknak belőle, amelyre szép színes köveket fűznek, és amelyet egész életük során megtartanak, de pl. terhesség idején le kell vetniük minden ékszerrel, mert különben a születőben lévő csecsemő nyakára tekeredhet a köldökösinór – Magyaránál ezeknek a szokásoknak a leírása nem található meg
5. Magyar sok helyütt ad ismereteket az afrikai zenei hangszerekről, a zenei (vagy éneklő) íj (eredetiben: *arco esticado*) igen sajátos instrumentum, a játékos a szájával érintve a húrt (egyúttal rezonátor dobozt is teremtve vele) képezi a hangmagasságot, és a hangot a lefogott részen egy pálcika ütögetésével éri el, a hárfá ösének tartják, első ábrázolása éppen 15.000 éves (Franciaország, Les Trois Frères-i barlang), újabban az íj végére kabaktököt szerelnek rezonátordobozként, Magyar 6. képtábláján egyenként szerepel: 1. *burumbumba* névvel
  6. *mindenfőle színű lények heverték egyazon bilíncsbe verve*, azaz: rabszolgák, Magyar rabszolgahajón utazott
  7. *felajánlom tudásomat a búzáról*, Afrikában búzát hagyományosan nem termesztettek, Magyar egy helyen szól róla (Magyar 1859, 386. old.), miszerint Kaonda termékeny földjein csak a beköltözött európaiak foglalkoztak vele, mégpedig sikerrel, tény viszont, hogy szó esik arról, hogy Magyar Bihé-ben veteményes kertet művel, és ennek kapcsán mindenféle természetdó növények magvait adja a helybélieknek (hajna, hajdina?, zöldségfélék, burgonya és dohány magvak) (1859, 23-25. jegyzet, 321-322. old.)
  8. *cserébe útmutatókat kérek az új utakhoz*, Magyaránál: „Jelenleg már nem vonakodnak nékem mint útmutatók a tartomány belsejében szolgálni; mert valóban egyedül csak a bennszülöttek közbenjárásával lehet ezen forró sivatagokat bejárni, hol az ivóvizek helyeivel ismeretlen idegen csak-hamar kínzó szomjúságtól zaklatva visszafordulásra lenne kényszerítve...” (Magyar 2015, 13. old.)
  9. *engedélyt belépni a kilombóba*, lásd Magyaránál: „A kilombolák (*a körülméletést végző mesterek – a kifejezés nem keverendő össze a kilombo-val – a felavatásra várókat – bsz.*) azután magános, lakatlan vidékre viszik, messze az erdőbe, hol valamely tó vagy patak mellett kerek tanyát (kilombo) vernek. (Magyar 1859, 21. old.)... minden este az éjjeli szálláson (kilombo) megjelennek, hogy ott az estvénkint tartott gyűlésen (kuszikáma) közösen elhatározott utasításokat vegyék...” (Magyar 1859, 67-68. old.)... mily léptekkel, szaporábban vagy lassabban kelljen a karavánt vezetniük, hol s mikép üssenek éjjeli tanyát (kilombo), s ha netán valami megtámadási veszélyt gyanítanak, micsoda jelekkel tudassák a karavánnal...” (Magyar 1859, 68. old.)... Küldöttjeink késő éjjel megjövénék s tudunkra adák, hogy tegnap a kijelölt helyre érkezve, oldalt, balra útunktól egy óra járásnyira, egymástól elkülönözött több hadi tanyát (kilombo an vita) találtak. (Magyar 1859, 171 old.) – Mindemellert Krizsán téved (1993), nem portugál, hanem Dél-nyugat-Afrikában széles körben elterjedt kifejezés: a kimbundu 'tanya', Magyar *kóralakú, éjjeli és hadi tanyát* emleget, Fodornál '*éjszakai szállás*' értelmet kap, a kifejezés már az 1500-as évektől felbukkan (Az ún. dzsaga / jaga rabló betörések kapcsán)
  10. *kerek házban*, lásd Magyaránál: „...délafrikai népek közül csak az imbunda nemzetnél tapasztaltam a szokást, melynél fogva az illető helyeken a karaván személyzetéhez képest több kevesebb kerek házikót raknak a fa tuskókkal kerített éjjeli tanyákon (kilombo).” (Magyar 1859, 78. old.)
  11. *tacula / takula –afrikai fafajta –* „A „takula” (tecca), márványsima deszkája, mely veres és sárga erekkel van behúzva, kivált az asztalos munkára igen alkalmas volna; némely törzsek egészen veresek s összedörzsöltetvén illatos szép veres festéket szolgáltatnak.” (1859, 246. old.) – „Ruházatul a mundombék különbféle színű, európai szövöketet használnak; de az új szövöket soha fel nem öltik, hanemha elébb tehén vajjal, melybe veres takula festéket kevernek, jól bekennék. Testöket is mindig azzal szokták bemázolni. Hajókat a férfiak a takula festékkel kevert vajjal oly erősen bekenik s a fejhez tapasztják, hogy ez sárral betapasztott méhkaptárhoz hasonlít, A nők ellenben hajukat számtalan fürttekercsbe fonják, melyeket apró fehér kauri kagylókkal megraknak...” (1859, 18 old.)

12. Magyarnál csak természetdombokról esik szó (1859, 98 és 99. old.)
13. *az enyém a hely keze és a fonás-szövés*, a magyar változatban azért kellett a két fogalmat egyszerre megadni, mivel az afrikai hagyományos világban, ahol létezik ez a kismesterség, többnyire a nők fonnak, a férfiak szőnek, a nőknek hiedelmek alapján a szövőszéket még érinteni sem szabad, más kérdés, hogy egy karkötő (ezúttal igen speciális formában való) készítése mennyiben fonás vagy szövés... (mindez és a hegyi krém készítése is nem Magyartól származó ismeret, a költőnő máshonnan vett invenciója)
14. Suku, Magyarnál: „...egy fő istenséget ismernek el, melyet Szuku-nak neveznek, de mely tehetetlen, mert se nem büntet, se nem jutalmaz.” (1859, 236. old.) — Teremtő isten, ő teremtette az eget, a folyókat, a hegyeket és az embereket (Jordan 2004, 295. old.) — ugyanakkor számos afrikai istenfogalommal megegyezően deus oziosus / henyélő isten (a teremtést követően elvonul, magára hagyva a teremtményeket), az általános valláseméletből vett fogalom tehát éppen Magyar megjegyzése alapján itt is jól alkalmazhatónak látszik, — a versben vélhetően egy Szuku-nak szentelt *kegyeleti* vagy *szent hely* kapcsán esik szó „ház”-ról
15. esővarázsló / esőcsináló — az afrikai hiedelemvilág egyik legfontosabb mozzanata, rítusokkal egybekötött eleme, szinte minden szubszaharai hagyományos közösségben megtalálható az oly áhított eső biztosítását jelentő mágikus praktika, az esőcsináló lehet egyébként önálló pozíciót betöltő varázsló, de a mindenkori főnök is, sikertelenség esetén számos helyen halállal lakolnak „tévedésükért”
16. Osande = Őrző istenség az ovimbunduknál. Olyan jószágos öreg Istenről van szó, aki az őskultusz alapjául szolgál. Minden család alapítójának tekintik (Jordan 2004, 235. old.), Magyarnál nem kerül említésre az ősök tiszteletének gyakorlata, ismeretét a költőnő más forrásból merítette
17. *Tegnap óta halljuk az oroszlán ordítását a palánk mögül* — ez a mozzanat a költeményben többek között nyilván arra utal, a Magyar szolgálatára rendelt afrikaiak közül milyen sokan pusztultak el az oroszlánok támadása következtében, illetve hogy milyen sokszor esik szó az afrikaiak oroszlánvadászatairól, de leendő apósát is szolgálja így dicsőítik: „Üdvözlégy Urunk! hatalmas oroszlány! dühös oroszlány!” (1859, 219. old.), — ugyanakkor a varázsló ereje is, amennyiben megfélemezi a nagy ragadozót, kifejezést nyer
18. Lényegében mesekivonatról vagy még inkább egy példázatról van szó, a folklórelemeket felhasználó „modern” lírai vagy prózai művek gyakran élnek ezzel a megoldással, hiszen a hosszú inzert megterhelné az adott mű terjedelmét — a két madár példázatának forrása: ismeretlen, szerepe: az új pár leendő sorsára, házastársi vállalkozásukra utal, mintegy pótlendő a sok más népnél (afrikaiaknál is) létező esküvői szertartást, amely az ovimbunduknál, Bihében nem volt gyakorlatban — Ozoro anyja felidézett alakjában a hagyományos afrikai társadalom és benne a nő szerepe kap rövid jellemzést a költeményben, finom utalás az afrikai főnök háremébe kerülő nők sorsára: *Valaha kedvenc voltam, majd az idő megevett ott belül* -- Magyarnál nincs arra adat, házasságkötése idején élt-e még Ozoro anyja, eredetéről viszont igen: fehér környezetben felnőtt rabnőről van szó (neve: Mária Duarte Monteiro volt), aki később Ozoro apja birtokába került, és tőle született a hercegnő, Magyar későbbi felesége
19. cacimbo / cacimba, értelmezése: a Cacimbo Angola észak-keleti részén használt szó, a májustól augusztusig tartó évszakra értik. Száraz évszokról van szó, szemben az esős évszakkal, amely szeptembertől áprilisig tart, de valójában ez is nagyon nedves. Ebben a régióban ebben az időszakban gyakran fordul elő igen erős ködképződés, amely megadja értelmezését a kifejezésnek. Más értelmezés szerint annak a sűrű és nedves ködnek a neve, amely egyes afrikai partú régiókban keletkezik alkonyatkor. Vagy: a nagy esőzések hiányával jellemezhető évszak megnevezése. — Magyar a száraz évszak angolai táji következményeivel vagy az ebben az időszakban végzett tevékenységekkel (ekkor indulnak a kereskedő karavánok a belső országrészbe) többször foglalkozik, de a kifejezést nem használja (Fodornál sem található meg a száraz időszakra utaló kifejezés). — A költőnő a szót más forrásból vette, mi több, úgy tűnik az észak-keleti Angolában beszélt nyelvek valamelyikéből került a portugálba, hiszen a neolatin portugál nyelv szótáraiban megtalálható a kifejezés, az umbundu-ban azonban nem használatos (összeállította: B. Sz.)

IDÉZETT VAGY FELHASZNÁLT MŰVEK

- FODOR, István
 1983 *Introduction to the History of Umbundu. László Magyar's Records (1859) and the Later Sources*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 327 old.
- JORDAN, Michael ed.
 2004 *Dictionary of Gods and Goddesses*, Second edition, New York, Facts on File, 401 old.
- KRIZSÁN László
 1993 Kilombó-közösségek az afrikai társadalmak öngazgatású mikro-bázisai a XIX. században, *Vasi Szemle*, 2. sz., 205-219. old.
- 1993 Magyar László ismeretlen levelei, *Földrajzi Közlemények*, 12. sz., 139-145. old.
- MAGYAR László
 1857 *Délafrikai levelei és naplókivonatai*, kiadta: Hunfalvy János a magyar akadémia költségén, Pest, Emich Gusztáv könyvnyomdája, 92 old. + 1 térkép.
- 1859 *Délafrikai utazásai 1849-57. években*, szerk. Hunfalvy János, Pest, Emich Gusztáv nyomtatása, 464 old. + 8 tábla.
- 1862 A délafrikai Munda-Evámbo, Lungo és Kapota tartományok általános földirati vázlata, *Akadémiai Értesítő*, 3. köt., 1. szám, 254-268. old. (használt kiadás: Magyar Afrika Tudástár, *AHU MATT*, 2015, 1–16. old., No. 000.001.248, <http://afrikatudastar.hu>)
- 2008 *Útinaplója és levelei Afrika belsejéből*, közreadja: SEBESTYÉN Éva, Budapest, Balassi Kiadó – Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, 151 old.

Ana Paula Ribeiro Tavares 1952 október 30-án született Angolában, Lubango-ban, Huíla tartományban, ahol a gyermekkorát töltötte, és elemi, illetve középiskoláit végezte. Későbbi élete során számos más angolai városban (Gabela, Sumbe, Benguela és Luanda) is tartózkodott hosszabb ideig. A Lubango-i Egyetemen történelem szakos diplomát (B. A.), majd 1996-ban Lisszabonba költözve portugál nyelvű afrikai irodalomból M. A.

fokozatot szerzett. Angola szabaddá válása után Kwanza-Sul kulturális delegátusa volt, de szerepet, illetve feladatot vállalt a Nemzeti Történelmi Archivum elődjében is. Tevékenykedik a múzeumi tudományok, a régészet és az etnológia területén. Jelenleg Portugáliában él, és tanít a Katolikus Egyetemen (is). Számos angolai, portugáliai, illetve nemzetközi kulturális és tudományos szervezet tagja volt, és ezekben, illetve továbbiakban vesz részt ma is. Több (portugál, brazil, francia, német, spanyol és svéd) antológiában láttak napvilágot lírai és prózai munkái. Több mint hét verses kötete jelent meg, utóbb egy íróársával közösen regényt is írt. 2004-ben elnyerte a Prémio Mário António de Poesia díjat, és a Caluste Gulbenkian Alapítvány kitüntette. Az Ozoro-poéma a *Lago da Lua* (Hold tó, 1999) című versgyűjteményében látott napvilágot.

(összeállította: B. Sz.)

MAGYAR LÁSZLÓ SZERELMÉNEK TÖRTÉNETE

Lenyűgöző történet egy magyarról,
aki egy afrikai király lányát vette feleségül

AGUALUSA, José Eduardo

O Globo – 01/05/2017 - 4:30

Egy tizenkilencedik században játszódó film forgatókönyvén dolgozom, amelynek a cselekménye Angolát és a rabszolgaság szörnyűséges bűncselekményét, afrikaiak millióinak Braziliába irányuló kegyetlen emberrablását dolgozza fel. Régi dokumentumok keresése közben egy olyan névre bukkantam, amely már sok évvel ezelőtt lenyűgözött: Ladislau Magyar.

A tizenkilencedik század folyamán Európa nagy érdeklődést mutatott Afrika iránt. Angol, francia, portugál stb. felfedezők, akik átkeltek a kontinensen, kalandjaikat nagy példányszámú könyvekben és újságokban tették közzé. Így vonzották a közönség érdeklődését, és olyan figurákká váltak, amelyek majdnem olyan népszerűek voltak, mint ma a filmsztárok.

Ezeknek a tudósoknak és nagy utazóknak a többsége számíthatott saját kormányára, az újságok vagy az olyan intézmények, mint például a londoni Földrajzi Társaság, néha igencsak nagylelkű támogatására. Ladislau Magyar (portugál alakban *magyar* László) végtelenül érdekesebb és eredeti módon valósította meg utazását: egy ovimbundu hercegnővel való házasságkötésével elnyerte apósának támogatását expedíciói bevezetéséhez. Azt hiszem, ez igen egyedi esetnek számíthat: egy európai felfedező, akit egy afrikai király támogatott.

Szövegeiben Ladislau Magyar az ovimbunduk életének különös aspektusait írja le. Például azt mondja, hogy apósa fiatal rabszolgákat küldött Luandába, hogy írástudókká váljanak. Miután megtanultak olvasni és írni, ezek a fiatalok visszatértek Angola központi fennsíkjára, és a királyi ház titkáiraivá váltak. Paradox módon a rabszolgáknak éppen ez a helyzete, amely lehetővé tette számukra a könyvekhez való hozzáférést, hozta meg számukra felszabadításukat is.

Ez az epizód emlékeztet arra, mi történt legutóbb Mauritániában. Mauritánia – egy Nyugat-Afrikában elterülő sivatag, az északra fekvő Marokkó, Dél-Szenegál és Mali között – volt a világ utolsó országa, amely kiüzte a rabszolgaságot. Valójában többször is megtették, utoljára pedig 2007-ben. Több száz éven keresztül nomádok, világos bőrű törzsek, az úgynevezett „fehér mórok” uralták az országot, miközben rabszolgákká tették a feketéket.

A franciák, akik a 19. század elejétől kolonizálták a területet, megpróbálták mindezt üldözni, és elrendelni az európai oktatást a helyi lakosság számára. Nem nagy sikerrel. A gazdag „fehér mórok” elutasították, hogy gyermekeiket iskolákba küldjék, de elküldték a rabszolgák gyermekeit. 1960-ban a francia elfogadták, hogy az ország függetlenné váljon. Sok fekete ember, a rabszolgák fiai, akik rendes nevelésben részesültek, végül fontos szerepet játszottak a kormányzásban és a közszolgálat területén, a világos bőrű kisebbség nem nagy öröme.

1989-ben a szenegáli konfliktus ürügyén nagyszámú fekete mauritániai felraktak autóbuszokra, és kiutasították őket a szomszédos országokba. Találkoztam, majd barátja

lettem két fekete mauritániaiak, akik átélték ezt a tragédiát. Egyik nap még mauritániaiak voltak, és másnap reggel egy furcsa területen találták magukat, útlevél és ország nélkül. Mindketten Lisszabonban tanultak, mint hontalanok, nemzetközi intézmények támogatásával, míg végül visszanyerték állampolgárságukat és hazatértek.

Egyszer részt vettem egy mozambiki írónővel folytatott vitában, aki a Deusa de África (Afrika istennője) ál- (írói) nevet használta. Deusa írta a *Equity in the Celestial Kingdom* (Egyenlőség az égi királyságban) című regényt, amelyben az emberek haláluk után felébrednek egy olyan világban, ahol a fehérek rabszolgák és a feketék a rabszolgartatók. Néhány olvasó kényelmetlenségét fejezte ki a regény tartalmát illetően. Úgy vélem, az író nem az önbecsülésre tette a hangsúlyt (elképzelem, hogy megváltoztatom a nevemet *Afrika istenére*), de főként arra, hogy bosszantson.

Szeretem az olyan történeteket, a valóságosakat és a kitaláltakat, amelyek a világot fejjel lefelé nézik. Az erkölcsi normák és a felismert gondolatok kényelmét szétzúzó történetek egymás helyére kerülnek, és arra kényszerítenek bennünket, hogy úgy tapasztalhassuk meg a világot, mintha idegen testben születtünk volna újjá.

Az angolai költőnő, Ana Paula Tavares egy hosszabb poémát írt *Ozoro hercegnő és a magyar Laduslau Magyar szerelmének története*-t ünneplve. Ozoro hangja váltakozik vőlegénye, az öregek, a lányok és a varázslók kórusának szavával. Adott pillanatban Magyar megkéri Ozoro kezét:

„Kevés álombort hozok a föld belsejéből, és mintha egy magyar játszma stratégiája lenne, egyenes úton vezetem a futót a király házához, uram. Íme, itt vagyok, bemutatkozom, nevem ugyanaz, mint népem neve, Magyar, az utazók, Magyar, a cigányok közül.

Uram

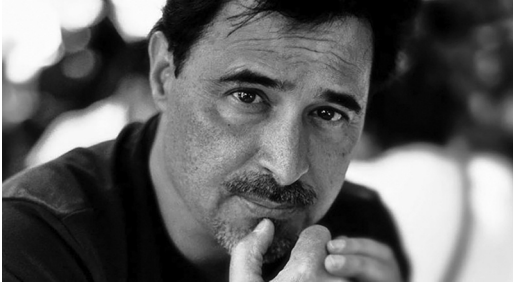
Elhoztam neked lovaimat, és felajánlom tudásomat a búzáról, cserébe útmutatókat kérek az új utakhoz, élelmet a karavánoknak, engedélyt belépni a kilombóba és Ozoro, a mindenkinél tökéletesebb kezét. Uram, hagyd, hogy a lázból és fájdalomtól, amit a Kárpátok hegyei közül hoztam magammal, ő gyógyítson ki itt engem. Uram, hagyd, hogy megtanítsa, hogyan legyek részévé e földnek.”

Amit Ana Paula elmondott, a legszebb szerelmi történet, amit ismerek.

fordította: Biernaczky Szilárd

ÉVFORDULÓ

A MENNYASSZONY INA-KULLU-OZORO

A portugál és brazil felmenőkkel bíró José Eduardo AGUALUSA ALVES DA CUNHA 1960. december 13-án született Angolában, Huambo városban. Mezőgazdasági üzemtant és erdészetet tanult a Lisszaboni Egyetemen. Majd újságírói és írói pályát választott. Regényei 22 nyelven jelentek meg, amelyek témája többnyire az angolai történelem. Legutóbbi sikeres regénye angol nyelvű

fordításban két irodalmi díjat is elnyert (A General Theory of Oblivion/A feledés általános elmélete, 2012). Ma az Észak-Mozambik tengerpartján elhelyezkedő Mozambik szigeten (Ilha de Moçambique) él, amely valaha portugál Kelet-Afrika fővárosa volt. A szigeten könyvtárat alapított. Magyarul megjelent regénye: *A múltkereskedő* (regény), ford. BENSE Mónika, utószót írta BÁNKI Éva, 2010, Budapest, L'Harmattan, 136 old.

(összeállította: B. Sz.)

AFRIKAI KÉPEK

HAVAS Antal

(In: HAVAS, Antal: *Afrikai képek. Különös tekintettel Magyar Lászlóra*, 1895, Szabadka, Krausz–Fischer Könyvnyomdájánál, 84 old.)

OZORO-SZERELEM (68-70. old.)

(...)

...a zsángón' marimba-szó mellett
Öblös kabakokból a kimbombo nedvet
Addig szívogatták mígnem felhevültek,
Vígán kurjongattak és táncra perdültek
A fehér embernek a tiszteletére.
S amint lakosztályán nyugalomra tére,
Meglépettve látta, hogy maga Kajája
Kajangula király toppant be hozzája.
S minthogy nemsokára a bangvelák ellen
Kívánt hadakozni, felhívta öt menten
A hadviselésben való részvételre.

(...)

A villám a jóknak pusztító csapása,

A dörgés meg a rossz lelkek ordítása.
Néha megszállja az embert ily rossz szellem
Ekkor a kimbanda küzd hatalmuk ellen.
E balhiedelemet Magyar felhasználta,
És megizené a király udvarába:
A kimbanda mondá, ne vigye csatába,
Mert a gonosz szellem, mely Comót megszállta,
Biztosan megölné. Elment a kiszongó,
Két palack pálinka, s egy löporos hordó
Elvándorolt véle tisztelet jeléül.
És ily tiszteletre a király megbékül,
Ötödnapra megjött Magyar kiszongója
Ilyen felelettel, a király így szóla:
„A bangvelák ellen ne menj a csatába,
S hogy ne légy egyedül leányát ajánlja
Néked feleségül. Válaszodat kéri.”
Magyar most nem tudta magát eltökélni.
Mert itt a menyasszony nem hoz a konyhára
Semmit, csakhogy annál magasabb az ára,
Minél nagyobb úrnak ismerik az apját.
Hát még a királylányt milyen drágán adják?
Mégis úgy gondolta, hogyha megtagadja,
Ellene zudulna a király haragja;
Ha pedig leánya lesz a felesége,
Mindenkép nagyobbá lesz a tekintélye.
Így hát azt izente Bihé királyának,
Örömmel fogadja lányát arájának.
És a hercegasszony megjött nemsokára,
Két bátyja kísérte s temérdek szolgája;
Ozoro hercegnő apja parancsára
Magyar László előtt mint menyasszony áll.
Most látta először; egyik levelében
Az édes apjához róla ír eképen:
„Szép, magas termetű; fényes és fekete
Arcában ott ragyog két nagy kerek szeme.
Kissé duzzadt, vastag, rózsaszínű ajka.
Gyöngyökhöz hasonló fogait takarja.
Finom szövetekből készült bő ruháját
Cafrangos és fehér öve szorítja át.
Gordius csomóhoz hasonló tekercsbe
Van gyönggyel díszített haja tekerve.
De nyakláncán csillog Megváltónk keresztje,
Melyről a reménynek fénysugara rezge
Bizodalmat öntve kétkedő szívembe;
E jelkép oltalma alatt keltünk egybe.
(...)

ÉVFORDULÓ

A MENNYASSZONY INA-KULLU-OZORO

Szómagyarázat

- zsángó – gyűléstér (Magyar), tanácskozó tér, a települések közösségi tere
- marimba – afrikai ütő-dallam hangszer, a xilofon egy fajtája
- kimbombo (nedv) – kukorica lisztből készült sör (Magyar)
- bangvela – az umbundukkal szomszédos nép
- kimbanda – kuruzsló, jósló (Magyar), varázsló doktor, a méregpróbát lebonyolító hagyományos jogszokás főszereplője (mintegy „bíró”), rontást elhárító, jó szerencsét hozó talizmánok osztogatója (Magyar)
- Como – portugál „Hogyan?” kérdőszó, ebből keletkezett Magyar afrikai neve: Komo Enganna úr
- kiszongo – udvarmester, test- és vagyonőr (Magyar), természetesen helyi értelemben (összeállította: B. Sz.)

Melléklet Magyar László könyvéből (1859), sokan azt feltételezik, hogy a rajzon a magas előkelő alak Magyar László feleségét, Ozoro hercegnőt ábrázolja

Rajz Magyar László könyvéből (1859)

OZORO-SZERELEM

Részletek Magyar László leveleiből és könyvéből

„Bilhé országban házam van, az ugynevezett *Masziszi Cuitu-ban*, gyönyörű vidék, a tartomány scheritje vagy fejedelme: *Kajaja-Kajangula* nekem egyik leányát feleségül adta, ki ha aranyat nem hozott is, de a helyett hozott sok fegyveres rabszolgát, mind bátor és elszánt elefánt-vadászok és jó utazók.”

(Levele apjának, 1851. április 20, 1857, 16. old.)

„Családom a polygamiai életmód következtében (ezen országban elkerülhetlen szükséges a külső tisztelet okáért, mert mennyivel több feleséget bir egy ember, annál nagyobb befolyást gyakorol a társaságban) meglehetőleg számos és már különféle feleségeimtől több gyermekeim vannak; fő nőm *Ina-Kullu-Ozoro*, a bihei sherif leánya, tisztel egész családdal. Említett fő nőm itt van velem jelenleg.”

(Levele apjának, 1851. április 20, 1857, 18. old.)

„Írod leveledben, hogy lévén számos nőm, gyermekeim és rabszolgáim, reád nézve megnyugtató volna tudni, mibe kerül azoknak eltartása? Mi azoknak kötelességek velem és nekem velek? Minő árucikkkel kereskedek? Melyek jövedelmeim forrásai? Ha nőmet és gyermekeimet tanítom-e? Volt öt gyermekeimből csak kettő vagyon élő, az öregebb három és fél éves, *Sah-Quilembe Gongá* nevű fiamat, a bihei volt fejedelem unokáját szántam az európai nevelésre. A sok feleség itt szokásban lévén, mindazonáltal én csak egyet tisztetek ezen névvel, a bihei volt fejedelem jólelkű leányát, *Ina-Cullu-Ozorót*. Azon rabnők, akik tőlem gyermekeket szültek, minekutána azt eléggé szoptatták, nekik szabadságot adva azokat útnak eresztettem. Már három esztendőök óta utambul visszaküldve nőmet, *Ozorót*, és véle a többi rabnőmet, el lévén tőkélve Afrikát keresztülvitetni, ezen üdő óta igen kevés híreket kaptam felőlük, ennél fogva sem nőmet, sem gyermekemet mire sem taníthatom...”

(Levele apjának, 1853. december 25.)

„Nagy szenzációt okozott szegény Ozoro nőmnek hazámba utazásom híre, de megígérvén neki a visszatérést, és általlátván ott fiamnak kiművelése szükségét, a jó szívű szerezsen nő könnyek közt felel: „Aláripou outányou sonánga!” – „Járj békésen az isteni gondviseléssel!” De nem ily könnyű volt dolgom a több mint 200, ezen célra összehívott atyafiakkal, akikkel céloimat tudatván, egy nagy csend után (ezen népeknél jele a desaprovationnak (*helytelenítésnek*)) válasz nélkül felkerekedve egyedül hagytak. És csak lassanként több idő múlva segítve Ozoro befolyásával győződtek meg a vad ördögök, hogy én őket megcsalni nem akarom. Sőt, ellenben, fiamat mint nagy embert kiművelve szándékozok ide visszahozni, itt maradván mint refens (*tűsz*) két másik fiaim (egyike csak 9 hónapos).”

(Levele apjának, 1856. augusztus 20)

ÉVFORDULÓ

A MENNYASSZONY INA-KULLU-OZORO

„Mi mind egészségesek vagyunk, melyet nektek is szívből óhajtunk. Unokád, Sah Quilembe Gongga, de most már „Arthur Amerigo Magyar” néven, nagyon megnőtt. Czimetsárga (*fahéj színű*), villogó fekete szemeiből eleven arcának nem kellemetlen vonásaiban, nagy megelégedésemre, az értelemnek nem kétséges jelei mutatkoznak meg. Naponként rólatok tudakolódzik, békétlen felkiáltva: „Pápái ame n’gerida oa pu tuui - Atyám én a fehérek országába megyek.”

Most nektek sok tiszteletet küld, valamint én és Ozoró, Néked és kedves Nődnék tisztelettel köszöntésünket, benneteket sokszor csókolva. Öleld meg nevemben kérlek, a kedves Imrét, és gyermekeidet. Légy szerencsés és hosszú életű, te és mindnyájan. Imával kérve az Istentől, szívből óhajtja ezt a – Téged holtig tisztelve szerető fiad”

(Levele apjának, 1858. április 29, Krizsán 1993, 145. old.)

„Édes Atyám! Kérlek adj mentől előbb bő tudósításokat magadról, és általában minden olyanokról, melyek, tudod, engem érdekelhetnek. Mert hidd el, hosszú hallgatásoddal nékem búbánatot, és soha meg nem szűnő félelmet okozol, becses életed vesztét gondolva. Én, hála az égnek jó egészségben vagyok, melyet néktek is szívből óhajtok. Arthur fiamat a mosamédesi tanodában hagytam. Nőm. Ozoró, Bihe országban létezik, egy pár hónap múlva, az esőzés végével, várom őt idelátogatásra.”

(Levele apjának, 1859. február 20, Krizsán 1993, 145. old.)

„Már több mint három éve, hogy pártszakadásból eredt, vérengző belháború dúl Bihé or[szág]ban, amióta nőm atyja, e tartomány volt fejedelme, a ravasz és kegyetlen, de a művelődésnek pártolója álnokul a Kangombe dinasztia mellékágából eredt, pártos Mukinda főnöktől meggyilkoltatva helyébe az országlást elfoglalta. Nőm Ozoro családom egy részével még mindig az országban létezik, várva a jó alkalmat, hogy rokonai valamelyikének sikerüljön az elveszett hatalmat kezéhez keríteni. De én közel sem tartom tanácsosnak a dühöngő pártos felek között fellépni, azért örömet mulatok (*tartózkodom*) a Lucira-i békés magányban, hol még mindig létezik állandó lakásom, bár magam szolgálaim nagyobb részével egészen nomád életet élve szüntelen messze ide és tova vándorlok e kietlen tartományban...”

(Levele apjának, 1861. december 25.)

MONOGRÁFIA 1859

(*Délafrikai utazásai 1849-57. években*, szerk. Hunfalvy János, 1859, Pest, Emich Gusztáv nyomtatása, 464 old. + 8. tábla.)

„De – folytatá a kiszongo – még más, egészen különböző, igen fontos üzenetet is hozok neked; jövődő boldogságodat tárgyazza. Ha türelmed van, mindjárt elmondom.

„Megvallom, ezen fekete fejdelmek kegyelmet osztogató szavai már régóta gyanúsak voltak előttem, s kiszongóm eme szavainak hallatára valóban rosszul érezem magamat. Sokáig szótlanul ülök vala remény és félelem között, s nem valék képes kiszongómat felszólítani, adja elő az üzenetet. Aggodalmamat látván e szavakkal bátoríta: „Nincs mitől tartanod, Komo! Üzenetem csak örömet s nem bánatot okozhat neked, tőled függ, azt elfogadni vagy elvetni.” – Erre nyugtalanul rákiálték: „tángá!” (beszéld el).

„Kajája Kajángula szóba, mint saját szájából hallottam, neked valóban nagy barátod. Megtudván, hogy még nőtelen vagy, eltökélte magát, hogy neked egyik leányát (25) adja feleségül: annak anyja a fehérek között született (26) és nevelkedett, ki szokásaikkal és életökkel gyermekét is megismertette; ő tehát jó és engedelmes feleséged lesz. Mindazáltal a szóba nem akar rá kényszeríteni, de az egész dolgot saját tetszésedre és Önkényedre bizza.

Nálunk nagy szerencsének tartják, ha valaki a főhatalmat gyakorló emberrel házasság által rokonságba juthat, mert az ily összeköttetés legalább anyagi előnyökkel jár, gazdagságot és méltóságot kölcsönöz. De ezen afrikai népeknél ellenkező dolog történik. Mentől nagyobb hatalmúak a feleség atyjafiai, annál több költségbe kerül a megszerzése, mert a menyasszonyért járó díj atyjafiai rangjához képest szabatik meg. Azután az ily előkelő nő, atyjafiai hatalmára építve, az itt különben divatozó alázatos helyzetéről gyakran megfélelkezik s mint igazi Xantippe gyötri és kínozza férjét, s örökös háborúságot és zűrzavart okoz a házban, midőn határtalan hatalommal uralkodik a férjnek többi feleségei és rabnői fölött.

De bármily alaposak lehettek ellenészrevételeim, most már a nekem vetett törből valamennyi bihéi kimbanda közbenjártaival sem szabadulhattam ki, annélkül hogy a fejdelem, boszuját magamra ne vonjam az ismételt elutasítás által. Tehát elszánám magamat s kijelentem a követnek, hogy noha menyasszonyomnak még hírért is csak most hallom először, tehát épen nem tudhatom, milyen indulattal van irántam, mindazáltal a fejdelemnek kész köteles szolgálja lévén, habozás nélkül elfogadom ajánlatát, s leánya tetszése szerint bármikor hozzám jöhet s házamban mint úrnő foglalhat helyet. Csak szíveskedjék a fejdelem veled együtt a szokásos szertartásokat és költségeket elrendelni.

Ezek folytán 1849 máj. 23-dikán megérkezek menyasszonyom mindkét nembeli számos rabszolgá kíséretében. Miután jelenlétében a kimbanda (*jós és varázsló – B. Sz.*) sok nevetséges, s mondhatnám, szemtelen szertartásait elvégezte volt, a menyasszonyt két testvérbátyja átadá nekem, mielőtt vele csak egy szót is válthattam volna. Elvevém mint ismeretlen portékát. E helyen csak külsejét írhatom le.

Ina-Kullu-Ozoro (Ozoro hercegasszony) karcsú, magas és szép termetű, valami 14 éves leány, fényes fekete arcában két nagy kerek szem ragyog, vastag domborodott rózsaszín ajkai közül indiai gyöngyhöz hasonló, hófehér fogak tűnnek ki. Öltözete különbféle, elevenszinű, finom szövetekből készült, bő lobogó ruháját cafrangos fehér öv szorítja karcsú derekához, haja sokszinű apró gyöngyökkel van hímezve, s a gordiusi csomóhoz hasonló, megoldhatlan tekercesekbe és fürtökbe felosztva. De a nyakán, vékony arany láncon Megváltónknak ugyancsak aranyból készült keresztjét vevém észre, s ennek látása bizodalmat s reményt önte szívembe, hogy egyesülésünk szerencsés lesz, a menyasszonyom által hordott keresztény jelkép ótalma alatt.”

(Magyar 1859, 231-233. old.)

„25) Mint utóbb tapasztaltam, ipámnak Kajája-Kajángulának 17 fi- s 44 leánygyermeké van, kik csaknem mind másmás anyától születtek. De mi e sok gyermeknél leginkább feltűnt az volt, hogy mindnyájan szép és jól termett emberek, egyetlennyeknek sincs valami felöltő akár szellemi, akár testi fogyatkozása.

26) Nőm anyja Mária Duarte Monteiro, egy a kakondai tartományban

ÉVFORDULÓ

A MENNYASSZONY INA-KULLU-OZORO

letelepedett brazíliai fehérnek birtokában született rableány volt, s már felserdült korában a galanguei rabló hordáktól fogatott el s a zsákmány díja fejében az ország akkori fejedelmének adatott át, kinek

ágyasa lett s kitől egy leánygyermeket szült. Utóbb azon fejdelem halála után a mostani bibéi fejdelem Kajája (ki galangnei születés) birtokába jutott, s ettől egy leánygyermeket szült, ki jelenleg feleségem. – Jul. 30-dikán 1854 ünnepélyes követség érkezett házamba, Bihéországba, a galanguei és szambos fejedelmektől küldetve, hogy urok nevében a Moropuák országában 1851-ben az említett nőmtől született fiamat Sah-Kilembe Gongát üdvözölje, azt mint közel rokonukat elismerje, s neki az „erombe” címmel tartományaikban járó méltóságot és jogokat megadja.”

(Magyar 1859, jegyzetek, 253-254. old.)

„A s z e m é l y n e v e k. Ezek vagy a természeti tárgyaktól vagy az illetők születése körülményeitől vétetvék; pl. a gyermek Kánéketere (szélvész) nevet kap, ha születésekor szél dühöngött. Enzála (éhség) nevet kap, ha inséges időben született. Külföldön születvén, többnyire születése helyéről neveztetik, pl. egyik fiam a Moropu birodalomban, az úgynevezett Sah-Kilembe helységben születvén, nevét azon helységről s akkori főnökéről kapta, s így hivatik: Sah-Kilembe Gongá. A főrangú nemes személyek neveikhez birtokuktól vett jelzőt is kapcsolnak, pl. Lombé á Ganda = Gandaí Lombé, Kángombe Kikába = Kikábai Kángombe; Sáh-Kilembe Gongá iá poutu = a fehérországi (fehértől származó) Sah-Kilembe Gongá (azaz fiam); Inakullu Száké a Nyenge = a nyengei Száké hercegnő; Inakullu Ozoro iá Komo = a Komói Ozoro hercegnő (feleségem).”

(Magyar 1859, 443-444. old.)